

ELIZA

DOMINGO ITURRATE ZORIONDUN BARRIA

Domingo Iturrate Zubero, Dimako semea, Zoriondunen mailara jasota daukagu. Izen au, KARMEI onen irakurleentzat, ez da ez-ezaguna. Aurtengo zenbaki baten emon zan beronen barri. Aurtengo udan Aita Santuak Zoriondun egingo ebala aurreratu gendun orduan. Aita Santuaren ara ta orrako joan-etorriak dirala-ta, gauzea apur bat atzeratu egin da. Uda goienean izan da: urriaren ogetamarrean. Beste santugei bigaz batera artu dau Domingok ospe andi ori: bata, Jakobe Cusmano (1838-1888), italiarra, eta bestea, Valakiako Jeremias, Rumaniarra, fraide kaputxinoa (1556-1625).

Irurotatik, gugandik urren doguna, geure gizaldian jαιο ta illa (1901-1927), Domingo Iturrate. Irurotatik beronek igon dau altaretara lasterren, eperik laburrenean. Oraindio, anai-arreba bi bizi ditu. Iru urte baiño ez dira joan, beronen bizitze Eleizeak santuen maillakotzat autortu ebala. Eta gaur, ona non dogun altaretara jasota. Eta bear bada, ospe au lenago izango eban, bitartean jazo diran gerrateak eta Eleizearen beraren gorabera askok atzerakuntza apur bat ekarri ezpalebe. Atzerakuntzak aurretik kendu diranean, Domingoren altaretarako gorakadea arin bai arin etorri da. Eta ospe anditan etorri be. Uste gendun baiño ospe andiagotan.

Gogoratu daigun Balentin Berriotxo Zoriondun egiteko Biz-

kaian sortu zan eragiera ta guztien arteko bultz egin bearra. Urte batzuk lenagotik, goikoak eta bekoak, agintari eta menpeko, eske ta eske eragoien, goiak jo eta beak jo, Bizkaiko semeen guraria lortzeko. Domingok ez dau izan olango bultzakadarik, ez ezelango eskerik. Ixil-ixillik igon dau gora. Bizi zala, ixil-ixillik, iñoren nabarmengarri izan barik, eroan gura izan eban bere Jaungoikoagazko eta lagun urkoagazko bizeitza. Ilda gero, ixil-ixillik, zarata andi barik ibilli da. Apalen goratzaille dan Jaungoikoak luzatu deutso eskua eta gora igoten lagundu. Eta gaur, Jaungoikoaren eragiñari esker Eleizeak mundu guztiko kristiñauoi eredu eta jarraibidetzat ipiñi deusku. Eta azkenengo orduan, Balentin Berriotxoagaz jazo zan antzera, gure erriaren beroa eta Euskalerriko agintarien omenak be irabazi ditu.

Izan be, noz alkartu ete dira Erroman Domingo Iturrate Zoriondun egin zaneko egunean baiño euskaldun geiago? Eta noz entzun ete da Erromako kale eta eleizetan egun orreitan baiño euskera geiago? Dana izan da Zoriondun barri onen, Domingo Iturrate ain ixillaren miraria.

Erromako egun orreitako bero apur bat ekarri nai geunke gure KARMEL onen orrietara.

Edozein bidek eroaten ei dau Erromara. Aurtengo udagoienean, Urriaren 30n Erroman alkartu ziran euskaldunak ez eben guztiak bide bat eta bera eroan: batzuk trenez eta autoz; beste batzuk, egazkiñez. Batzuk, lenago urtenda, besteak gerroago. Batzuk, aldra anditan; beste batzuk banan, edo aldra txikiagoetan. Batzuk Agentziak ipiñitako autoetan, beste batzuk euren kontura. Geienak, Irukoitzarrak eratutako autoz edo egazkiñez. Baiña ikusi gendun Prantziatik urtendako talderik be. Esaereak ez diño guzurrik: edozein bide zan ona egun atan S. Pietro plazan aurkitzeko. Eta askok ez eben ez iñondik ez iñora urten bearrik. Erroman bertan dago euskaldunik asko: monja, fraide edo abade, ikasle edo irakasle. Eta ez eben utsik egin egun orretan.

Egun orrek, egun andi guztiak lez, bere bezpera eukan. Eta programak iñoanez, 29ko arratsaldeko bostetan, an ziran asko lenengo elizkizunerako. Urtea Santua da, eta Urte Santuko parkamena irabazteko, an zan aparteko elizkizuna: Ate Santutik

sartzea, eta barruko otoitzak eta Eukaristia. An dira gure erro-
mesak, bide batetik edo bestetik etorriak, oraingoan benetan
erromez, Erromarako bidea artu daben ezkerro. San Pedro Ba-
silikan andi ikusgarri atan orduan ospatu dan mezan, Mada-
gascar-ko gotzain misiolari bat, Vollaro Jauna, Irukoiztarra,
izan da Erdiko meza-emoille, beste gotzain batzuk eta abade
ta fraide mordo andia alboan dituela. Abade ta fraideen ar-
tean, euskaldunik asko, Bilboko Gotzaiña, Larrea Jauna buru
dabela. Eskari batzuk euskeraz be egin dira; eta Larrea Jaunak
euskerazko itzalditxoa be bai.

Urrengo egunean, goizeko zazpiretan gelditzen da zabalik
S. Pietro plaza zabal ikaragarria. Guraiña lo egin barik dago-
zan arren, gure erromesak orduz eldu dira, euren txartelak
eskuan, plazako sarreretara. Andrazkoentzat bada neketxo bat:
askok eskuetan daroezan bolsatxoak zabaldu egin bearko da-
bez, ia armarik edo dakarren... Errukarritxoak! Orain urte bi
Aita Santuari jazorikoa ezkerro, kontuzago dabitz ango gauzak.
Gure erromesentzako jarlekuak aurre-aldean dira. Batetik eta
bestetik etorriak ez dagoz alkarregandik urrin, eta urriñagotik
edo urragotik alkar ikusi orduko, ezaubidea emonaz, eskuaz
agurka diardue. Emen gara guztiok, azken baten! Dimatik eto-
rriak oial andi bat daroe zabal zabalik eta oialaeen idatzita:
«Euzkadi Domingo Iturrateren alde». Eta alboetan ikurrin biri
diardue gora goraka eragiten.

Igarri barik eldu dira bederatzi ta erdiak: Mezea asteko
ordua. Egiñ egiñean be, orra non agertzen dan orduantxe, ku-
rutzeduna aurretik, astiro astiro, plazara begira atonduta da-
goan altararantza, eleiz-mutillezko ta eleiz-gizonezgo errezkada
luzea. Guztien atzetik, Aita Santua, Joan Paulo Bigarrena,
meza-lagun izango dituan gotzaiñ eta abadeak, guztiz zazpi,
aurretxoan dituala. Plaza guztiak txaloka agurtu dau eta be-
rak guztiok agurtu gaitu, alde guztietara eskuaz kurutzeak
egiñaz.

Eta asi da mezea. Latíñez. Kantuak, latíñez eta gregorianoz.
Bertako koru ospetsua kantari, eta erria, erantzule. Kiriek
amaitu diranean, iru gotzaiñek, Palermokoak, Bilbokoak eta
Napolikoak, bakotxak bere eskaria zuzendu deutso Aita San-
tuari. Bilbokoak, Larrea jaunak, Domingo Iturrateren alderako

eskaria egin dau. Domingoren bizitza labur zeaztu ta eralgi ondoren, santugei onen auzia noz asi ta zelan burutu dan gogoratu dau. Eta dana legez eta ondo dagoan ezkerro, Domingo Iturrate Zubero Zoriondunen maillan jarri dagiala eskatu deuto Aita Santuari. Eta eske oni erantzunez, plaza guztia zutunik dagoala, Aita Santuak, bere jarlekuan jarririk, astiro astiro, abots garbi ta ederrez, bere baietza ta baimena emon dau, emendik aurrera oraiñartean Jaungoikoaren Serbitzari deitua izan dana Zoriondunen izenaz deitzeko eta beronen urteroko jai-egun jorraillaren zazpian egiteko. Berbertatik, ordurarte estaldurik egozan iru santugeion irudiak agirian ipiñi dabez, Domingorena Basauriko Sarriugarte margolariak egiña, albo banatan Dimako San Pedro Eleizea eta Iturratetarren etxea dituela. Une pozgarria izan da plazako erromesentzat, guztiak txalo baten ipiñi dituen. Dimostarrak ezin dabe euren poza ta arrotasuntxo barruan gorde; eta mezea asi ezkerro, gorderik euki dituen ikurriñai aldi baten lau aizetara eragin deutse.

Itzaren liturgia amaitu danean, Aita Santuak, bere itzaldian, iru Zoriondun barriak Kristo Eroslearen frutu ta lora edertzat eta kristau-bizitzaren eredutzat aurkestu ditu, eta bakotxak bere erara eta neurrian Jaungoikoaren deiari eta maitasunari erantzuteko jarraibidetzat. Euskaldunentzat euskeraz amaitu dau eta Domingo Kristoganako zintzotasunean jarraibidetzat artzeko esan deusku.

Kredoaren kantuan plaza guztia izan da kantari. Gero, mezako opariak eskeintzea dator: lenengo, mezako ardoa ta ogiarena; urrengo, Zoriondun barrien errialde bakotxetik ekarri dabezan opariak Aita Santuari aurkestea. Errialde bakotxak egin dau alegin bere soñekorik jatorrenak erakusten eta oparirik egokienak aurkesten, eta eskeiñ-aldi bakotxean txalo beroak entzun ditue. Andik aurrera, mezea betiko antzean joan da, eta Jaunartzerakoan, eleiz-gizonezko erreskada ikusgarria zabaldu da plaza zabaleko bazter guztietara. Lenengo txandakoak naiko ez dirala, bigarren batek etorri bear izan dau. Jaunartze luzea izan da benetan.

Mezea amaitutakoan, Aita Santua, oi dauan lez, lenengoko ezarlekuetako eta gaixoai eskua emoten aurrerratu da. Eta, ama-

biak ogei gitxiago diran arren, bere oiturari jarraituaz, eguerdiko Agur Mariak errezau ditu, plazako guztiakaz batera, eta beste itzalditxo bat egin, Andra Mariak gure salbamen eta erospeneko misterioan, Kristoren Nekaldian artu eban partea azaltzeko.

Meza onetan Aita Santuak alboan euki dituen zazpi meza-lagunetatik iru euskaldunak izan dira: Larrea, Bilboko Gortzaiña; aita Gamarra, Irukoiztar guztien Nagusia, eta Aita Iñazio Iturrate, Zoriondun barriaren anaia. Domingo Iturrate Zoriondunaren anai-arreba bi an izan direana, Erromako egunkariak gauza bakan eta oso aitagarritzat ekarri dabe.

Erri-gizonen aldetik, agintari ta andikien ezerlekuak artuta, an ziran Xabier Caño, Garaikoetxea Lendakariaren ordezkio joana, Anton Aurre, Bizkaiko Batzar-gizonen buru dana, eta Dimako alkatea, Leon Gorospe, irurak frakez jantzita legea danez.

Plazea ustuz joan dan bitartean, dimostarrakaz etorri dan txistulari batek, Boni ospetsuak, Erroman dagoan beste bat lagun artuta, txistu-soñuari ekin deutso, eta laster, asko, zar eta gazte, andra ta gizon, dantzan ipiñi ditu, aurren euken San Pedroren betondoari bildur andi barik. Ez dau San Pedrok an txistu-soiñurik asko entzun ez euskal-dantzarik asko ikusi... Eta erromesok, dantza dantzari eta txistu-otsean galdu dira andik Erromako kaleetan sartuta. Plazea ustu danean, an gelditu da, plazara begira, Basilika andiaren aurre-aldean, Domingo Zorionduna bere irudian, eta an egongo da gaberarte, ara joiazan begiluze ta otoizlarien ikusgarri.

Urrengo egunean, Urriaren azkenengoan, beste elizkizun bat dabe Domingoren izenean joan diran euskaldunak: esker-meza. Arratsaldeko bostetan da, Irukoiztar fraideak Erroman dauken eleiza baten, S. Krisogono Basilikan. Esker-meza au ez da emon Aita Domingo bizi izan zan komentu berean, komentu onek eleiza txikitoa daukalako, antza. Mezea Domingo Iturrate Zoriondunarena izan da, emendik aurrera apirillaren zazpian esan al izango dana. Meza-emoille nagusi, Ciappi Kardenala, Zoriondunaren auzian txosten-egille izan dana. Albo banatan, Larrea eta Vollaro gotzain jaunak, eta meza-lagun, altara-inguru guttia bete abade ta fraide. Italierazko kantuetarako, ango bertako

abeslari gazteak, kantari: euskerazkoetarako, euskaldun erro-
mesak, eta Erroman bertan bizi diran asko. Zoriondun barria-
ren mezako otoitzak, Domingoren kristiñau-bizitzako iru ardatz
gogoratzen deuskuz. Irutasun Deuna Eukaristi-misterioa, eta
mixiolari izateko, Jaungoikoaren erreñua zabaltzeko gogoia:
«Jaungoiko Aita, on guztien iturria zara zu, eta Domingo Itu-
rrate abadeari Irutasun Deunaren eta Eukaristiko misterioaren
ondasun gordeak erakutsi deusazuz; egizu, arren, aren lagun-
tzaz, erri guztiak, zeure altarearen inguruan batuta, zeu Jaun-
goiko bakar eta egiazkotzat ezagutu eta maitatu zagiezala».

Ciappi kardenalak, italieraz, sermoi luzea egin dau. Eta bera
ixildu daneko, Larrea gotzain jauna aurreratu da, beste sermoi
bat egiteko, euskeraz eta erderaz. Egun orretan ez egoan en-
tzuleentzat sermoi luzeegirik. Euskaldunak erri-otoitzean eu-
ren eskaria egin dabe, eta eurentzat izan da eskeintzako kan-
tua: «Artu, Aita Zerukoa». Jaunartzerakoan, beste bi: *Ogi
zerutik*, eta *Ona bildots eztiá*. Baiña meza onetan, aitagarriena,
eta Erromarrentzat bitxiena, urrengoa izan da. Abade bat au-
rreratu da, italieraz, euskaldunen apartekotasun bat, bertsola-
riena, zer dan azaltzeko. Eta bertsolari bat agertu da Domingo
Zoriondunari bere bertsozko omenaldia egiten: Balentin En-
beita. Ain zuzen, Erromara joateko biderik okerrena eroan
dauana: Bilbotik, Gazteizera, Gazteiztik taxi bat artuta Ma-
drillera eroan eben; Madrildik Siziliara, eta azkenez, Siziliatik
Erromara. Baiña dana egun berean. Ez dabe, ba, bide guztiak
Erromara eroaten?

Eta Mezako azken-otoitza egin danean, or dator Enbeitaren
bertsoa, Kepa Enbeitak, Balentinen aitak, erabilli oi eban doi-
ñuan, bertsolariari bertsoa nai bestean luzatzeko erea emoten
deutsan doiñu dotore samurrean:

Agur, lenengo, Aita Santua,
agur eleiza kistarra,
ate zabalik hartu gaituan
aberri italiarra.
Aita Domingon omenez dogu
eratu gaurko batzarra,
euskal fedea bizirik dala
argi dirauskun «lizarra».

Baiña mirabe, nekez bizi da
gure Euskalerrri zarra,
Justizi eta nortasun eske
urratu dau deadarra.
Aita Domingo: zure bitartez
betor Jaunaren indarra.
Amaitu hainbat herri ta gizon
erru bakoen negarra,
hil gorrotoaren garra,
biztu maitasun «izarra»,
mundu hau dedin herri ta gizon
askeen sendi bakarra:
hau da Euskadik nire bertsoan
gaur dakartzuen izparra.

Bertsoa amaituaz batera, txaloak asi dira bazter guztietatik. Eta beroenak, bearbada, bertako kantari taldekoen eskuetatik. Doinuari eta kantariak ipiñi dauan bizitasunari eder eritxi deute, urrean. Dana amaituta dagoalakoan, Kardenala badoa azken agurra egitera. Baiña orra non bertsolariak barrero eltzen deuteson bere kantuari:

Zuen txaloak nire biotza
maitasun sutan dau gartu;
erantzun barik geratutea
ontzat ezin neike hartu.
Euskaldun danon partez nai neuke
Aita Santua agurtu,
Erromatarren arrera ona,
anai antzean eskartu.
Anai-arrebak, egun onegaz
egin gaitzezan ohartu.
Euskalerrriko mendi gainean
izar barri bat da sortu.
Aita Domingon jokabidean
geuria daigun errotu,
berak zituzan itxaropenak
euskal fedean indartu,

herria jaso, loturak kendu,
maitasun baten alkartu,
Euskalerriko anai-arrebok,
bakea nai bada lortu.

Bigarren bertso au botatakoan, Ciappi Kardenala bera be txalo-jotzailen artean sartu da, eta meza-emoilleetako batek besarkada estua emon deutso bertsolariari. Meza ostean, sakristian sartuta, zorion andiak eta besarkada barriak izan dira Enbeitarentzat.

San Krisogonoko elizkizun onegaz Erromako egunak amaitutzat dagoz. Asko asi dira alkarri agur esaten: «Urrengorarte, Domingo Santuen maillara jasoko daben egunerarte edo». Guztiak dagoz itxaropentsu. Baiña beste batzuentzat, orraitio, ez da azkenengo agurrerako ordua etorri. Euskaldunentzat euskera utsezko meza bat nai dabe. Loiolako Santu andiaren gorpuzkiak dagozan eleizea izentau dabe orretarako, eta atarako baimena lortu be bai. Eta ordurako Italian gora edo berantza asko banandu ba ziran be, Arimen egunean, an agertu dira, jesuiten *Gesù* eleizan zortzi-amar bat abade edo fraide, meza emoteko, eta gure erromesetatik eta Erroman bertan bizi diran mojetatik eleiza erdia betetako aña lagun. Lorentzo Zugatzaga, Erroman ikasle dagoana, erdiko meza-emoille eta aita Sakramentino bat zuzendari, eta organuan beste bat. Entzun da an euskal kantu eta bertsorik. Eta azkenean, guztien artean, txinpartak atera jakoz («txispaz armaturik»), gure Iñazio Patroi Andiaeren mar-txa ospetsuari.

Urrengo egunetan, talde bakotxak bere bidea artuko eban, etxerako artzeko eguna etorri arte. Alan be, nozik batzuk edo bestek alkar aurkitzen eben. *Gregoriana* inguruan erdi galduta ebillen bati, alakoren baten, «Eup, galduta abil, ala?» kale bazter batetik. Eta: «Erdi galduta. Amabi Apostoluen Basilikaren billa. Domingo Iturrate gazteak ortxe artu eban abadetzea». —«Ba ez daukak urrin; ortxe etxe orren ostean». Beste bein, andrazko batzuk agertu dira urduri. Eta: «Au be guretarikoen bat da, urrean». —«Bai, antza». —Eta: «Kale onetan denda andi ederren bat ei dago. Non ete da?». —Eta: «Ara, emengo denden barri zuk beste dakit nik». Gitxi batzuk, San Carlino, Lau Iturrieta kaleko irukoiztarren komentura be urreratuko dira. Auxe

da Domingok Erroman egin zituen urteetan bizi izan zaneko etxea. Antxe dauke Domingok bere lenengo meza ixilla emon ebaneko altaratxoa. Eta an eragoioen arrizko oroitarri bat, gomutarri bat ipinteko asmotan, Ciceron-en latinkadaz ornidurik, Irukoiztar guztien izenean Joan Paulo Bigarrenari eskerrak emoteko, antxe bizi izan zan fraide gazteari Zoriondunen ospea emon deutsalako.

Egun areitan Dimako erria, eta euskaldunen izena goi ebi-zen Erroman, Domingo Iturrate Zoriondun barria zala-ta. Ango egunak euren luzagarria izan dabe gero, emen Euskalerrian: Algortan, lenengo, Fraide Irukoiztar izaten asi zaneko errian, orain bere gorpuzkiak dituen Eleizan, Azillaren 6n; eta urren-
go, Diman, jaio zaneko errian, Azillaren 20n. Dimakoa ez da omenaldirik txikiena izan, ez. Bizkaiko Eleizea an zala esan geinke: Larrea gotzaiña guztien buru; Abade ta fraide talde ederra, berrogetamar inguru; mojazko pillo galanta, Dima bertako alabak. An zan Bizkaiko erria, bertako eta beste erri askotako seme-alabetan. An ziran Bizkaiko eta Euzkadiko agintari nagusiak Garaikoetxea Lendakaria; Xabier Caño, Erroman Lendakari orde egon zana; an, Aurre Jauna, Erroman izanikoa au be; Patxi Zurikarai, Aldundikoa; eta an Arratia guztiko alkate jaunak, eta abar. An Erroman abestu eban bertsolaria, barriro beste bertsolari lagun bigaz, bertako semea goratzen.

Domingo Zoriondunaren ospea gora ta gora doa. Gazetalarien laguntza andi barik; baiña gora ta gora. Apalen goratzaille dan Jaungoikoak alan nai dauala dirudi. Erroman askok agerturiko itxaropena laster bai laster egi pozgarri biurtuko dalako uste dago. Emendik lau bost urte barru?

L. A.